

Mustafa Kemal'in Az Bilinen Yönü: Gazeteciliği Üzerine Bir İnceleme*

Emre GÜRBÜZ | 0009-0008-6382-8995 | emre441990@hotmail.com

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Bolu, Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/01x1kqx83>

Öz

Daha çok askeri ve siyasi dehasıyla tanıdığımız, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, yaptığı sayısız yenilikle devletin temellerini sağlamlaştıran Mustafa Kemal Atatürk hiç şüphesiz ki çok yönlü bir kişiliğe sahipti. En zor şartlarda bile bir çıkış yolu bulan, bunun için kendini her alanda geliştirmeye çalışan Mustafa Kemal Atatürk'ün az bilinen yönlerinden biri de iyi bir yazar ve gazeteci olmasıdır. Daha çocukluk döneminden itibaren dünyada ve Osmanlı Devleti'nde yaşanan gelişmeleri yakından takip etmeye çalışan Mustafa Kemal Atatürk, idadi zamanlarında arkadaşlarının da etkisiyle yazarlığa ve edebiyata merak salmıştır. Her ne kadar öğretmenlerinin uyarılarıyla tekrar askerliğe ilgi duysa da Mustafa Kemal'deki yazarlık tutkusu hiçbir zaman sönmemiş, aksine gün geçtikçe artmıştır. Mustafa Kemal, Harp Okulu yıllarından başlayarak Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar çeşitli gazeteler çıkarmış, bazı gazetelerde yazarlık ve editörlük yapmış, topluları bilgilendirmek için dönemin en önemli medya araçları olan gazetelerden fazlaca istifade etmiştir. Bu çalışmanın amacı da Mustafa Kemal Atatürk'ün gazete ve gazeteciliğe olan ilgisine dikkat çekmek; çıkardığı, aynı zamanda yazarlığını da yaptığı gazeteler sayesinde Millî Mücadele'nin kazanılmasında rol oynayan basının önemini ve kitleler üzerindeki etkisini ortaya koymaya çalışmaktır. Bu amaçla ilgili literatür gözden geçirilerek konuyla ilgili yazı, belge, haber, araştırma gibi belgeler toplanmıştır. Doküman incelemeye dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada Mustafa Kemal'in Harp Akademisi yıllarında çıkardığı gazete, sonrasında ise *Minber*, *İrade-i Milliye* ve *Hâkimiyet-i Milliye* gazeteleri incelenmiş ve döneme damga vuran bu propaganda araçlarının Mustafa Kemal'le ilişkileri değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler :Mustafa Kemal, Gazete, Basın, Minber, İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye.

Atf Bilgisi

GÜRBÜZ, Emre., “Mustafa Kemal'in Az Bilinen Yönü: Gazeteciliği Üzerine Bir İnceleme”, *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Haziran 2024, ss. 253-273. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12586283>

A Little Known Aspects Of Mustafa Kemal: A Review On His Journalism*

Emre GÜRBÜZ | 0009-0008-6382-8995 | emre441990@hotmail.com

Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education, Bolu, Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/01x1kqx83>

Abstract

Mustafa Kemal Atatürk, whom we know mostly for his military and political genius, who founded the Republic of Turkey and strengthened the foundations of the state with his numerous innovations, undoubtedly had a versatile personality. One of the lesser-known aspects of Mustafa Kemal Atatürk, who found a way out even in the most difficult conditions and tried to improve himself in every field, is that he was a good writer and journalist. Mustafa Kemal Atatürk, who tried to closely follow the developments in the world and the Ottoman Empire since his childhood, became interested in writing and literature with the influence of his friends during his high school years. Although he became interested in military service again due to the warnings of his teachers, Mustafa Kemal's passion for writing never faded, on the contrary, it increased day by day. Mustafa Kemal published various newspapers, starting from his Military Academy years until the War of Independence, worked as a writer and editor in some newspapers, and made great use of newspapers, which were the most important media tools of the period, to inform the society. The aim of this study is to draw attention to Mustafa Kemal Atatürk's interest in newspapers and journalism; It is to try to reveal the importance of the press and its impact on the masses, which played a role in winning the War of Independence, thanks to the newspapers it published and wrote. By reviewing the literature, documents such as articles, documents, news and research on the subject were collected. In the study conducted using the qualitative research method based on document analysis, the newspaper published by Mustafa Kemal during the War Academy years, and later the newspapers *Minber*, *İrade-i Milliye* and *Hâkimiyet-i Milliye* were examined and the relations of these newspapers, which left their mark on the period, with Mustafa Kemal were evaluated.

Keywords: Mustafa Kemal, Newspaper, Press, Pulpit, *İrade-i Milliye*, *Hâkimiyet-i Milliye*.

Citation

GÜRBÜZ, Emre, "A Little Known Aspects of Mustafa Kemal: A Review on His Journalism", *TURKAV Institute of Public Administration Journal of Social Sciences*, Volume 4, Issue 1, June 2024, pp. 253-273. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12586283>

Giriş

Tarihin her döneminde insanlar haber almak ve birilerine haber verebilmek için çeşitli yöntemler kullanmıştır. Teknolojinin gelişimiyle beraber bilgiyi depolamada ve aktarmada kullanılan materyaller de çeşitlenmiştir. Zamanla devletlerin ve milletlerin hafızası konumuna gelen kâğıt ve yazı, insanların vazgeçilmezleri arasında ilk sıralarda yerini almıştır. Özellikle matbaanın icadıyla beraber basit yazılar, sonrasında ise gazeteler bilgi aktarmada uzun yıllar tek ve en etkili yöntem olarak kullanılmıştır.¹ Gerek devlet tarafından gerek özel kişiler tarafından çıkartılan gazetelerde içerik zamanla artmış ve değişmiştir. Basına savaş zamanlarında gösterilen ilgi, önceki dönemlere kıyasla daha da artmıştır. Dünya, modern savaşların ilki de denilen Birinci Dünya Savaşı'na doğru sürüklenirken hem Avrupa'da hem de Osmanlı Devleti'nde basına verilen önem, ihtiyaçtan ve zorunluluktan dolayı artmıştır.²

Birinci Dünya Savaşı'ndan büyük bir yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti'ndeki bazı vatansever aydınlar, çıkış yolu aramakta, halkı harekete geçirmek için çareler düşünmektedir. Mustafa Kemal'in de içinde bulunduğu bu aydınlar, *Bize ne oldu?* sorusundan ziyade *Bundan sonra ne yapacağız?* gibi sorularla insanları harekete geçirmek için farklı yöntemler aramaktadır. Gazete de bu yöntemlerden sadece biridir.

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde başlayan işgallere karşı, dönemin en etkili silahlarından biri olarak kabul edilen basını kullanmak, Millî Mücadele ruhunun giderek büyümesini ve tüm ülkeyi sarmasını sağlamıştır. Savaş zamanlarında toplumları dinamik bir şekilde ayakta tutabilen en önemli fikirlerin başında ülkü, inanç, azim ve kararlılık gelmektedir. Bunu bilen Mustafa Kemal, basının gücünü kullanarak fikirlerini topluma anlatmak istemiştir.

Günlük hayatta sıklıkla kullanılan basın: "*Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü*"³ olarak ifade edilebilir. Haberleşme ve bilgi aktarmada sıklıkla kullanılan basın, en eski ve en etkili araçtır. Basının bu önemini çok iyi bilen Mustafa Kemal' de 1922 yılında söylediği:

Basın, milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatma ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hülâsa bir

¹Mustafa İnce, "Atatürk'ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2021: s. 249-258.

² Oya Tokgöz, "Türkiye'de İletişim Araştırmalarında İletişim Eğitiminin Rolü ve Önemi" *Küresel İletişim Dergisi*, 2006: s. 1-12.

³ "Türk Dil Kurumu Sözlükleri", <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.03. 2024.

milletin bedefi saadet olan müşterek bir istikamette yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir⁴

sözleriyle basının asıl işlevine vurgu yapmıştır. Yine 1 Mart 1922 TBMM'nin 3. yasama yılı açılış konuşmasında:

Önem ve yüceliği cihan medeniyetinde açıkça kendisi gösteren basına, hükümetimizin birinci derecede önem vermesi; bu hususta sarf edeceği mesaiyi, millete ifa ile mükellef olduğu bayırlı hizmetlerin baş tarafına koyması yüksek Meclisin kesinlikle isteyeceği hususlardandır⁵

şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Mustafa Kemal'in mecliste basına bu şekilde atıfta bulunması, basına ve gazeteciliğe verdiği önemi bir kez daha ortaya koymaktadır.

Daha okul çağındayken gazeteciliğe büyük ilgi duyan Mustafa Kemal, gazetenin en önemli propaganda araçlarından biri olduğunu fark etmiştir. Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında gazetenin ikna edici özelliğinden faydalanmak için gazeteleri aktif olarak kullanmış ve gazetecilerle yakın ilişkiler kurmuştur. Bunun yanı sıra birlikte mücadele etmede, düşmana karşı koymada, ülke savunması gibi durumlarda da ilk propaganda aracı gazete olmuştur.

Propagandanın iki önemli ciheti vardır. Bunlardan birincisi propaganda yapanın savaşta ve barışta kendi milli bütünlüğünü sağlamak, ikincisi ise karşı tarafın milli bütünlüğünü bozmak için moral değerlerini altüst etmektir.⁶

Mustafa Kemal'in, genç yaşlarda gazetenin millî birlik ve beraberlik üzerindeki önemini kavraması, Kurtuluş Savaşı'nın zor dönemlerinde büyük kitlelere ulaşmak için gazeteyi en etkili silahlarından biri olarak kullanmasını sağlamıştır. Öğrencilik yıllarından başlayarak insanları etkilemek, yönlendirmek, zihinlere hitap edebilmek için yazarlıkla ve gazetecilikle ilgilenmeye başlayan Mustafa Kemal, birtakım çalışmalar yapmıştır. Yazarlık ve hitabet yönünü geliştirirken bu özelliklerini gerek kendi çıkardığı gerekse emir vererek çıkarttığı gazetelerde sıkça kullanmıştır.⁷

1. Mustafa Kemal'in Yazma Merakının Başlangıcı

⁴ Mehmet Nuri İnuğur, "Basın ve Yayın Tarihi", Çağlayan Kitapevi, İstanbul: 1982. s. 20.

⁵ "Millet Meclisi Tutanak Dergisi", https://tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/1d3yy.htm, Erişim tarihi: 12.05.2023.

⁶ Cafer Ulu, "Çanakkale Muharebeleri Srasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği." *Çanakkale Araştırmaları Dergisi*, C.10, 2012: s. 61-82.

⁷ Yusuf Hikmet Bayur, "Atatürk, Hayatı ve Eseri", Atam Yayınları, Ankara: 1992. s. 12.

Mustafa Kemal'in yazma tutkusu daha küçük yaşlardayken başlamıştı. Kitap okumayı seven, okurken notlar alan ve her türlü kitabı okumaya özen gösteren Mustafa Kemal, özellikle idadi yıllarında (1896–1899) sınıf arkadaşlarının da etkisiyle yazmaya merak sarmıştır. Bu dönemde özellikle sınıf arkadaşı Ömer Naci, Mustafa Kemal'i çok etkilemiş, onu şiir ve edebiyata yönlendirmiştir.

Bursa Işıklar Askeri Lisesinde öğrenim gören Ömer Naci, okuma merakı yüzünden başı sık sık derde giren bir öğrenci olmuştur. Dönemin yasaklı isimlerinden olan Namık Kemal, Tevfik Fikret gibi yazarların kitaplarını okuyup şiirlerini ezberlediği için kendisine okul yönetimi tarafından çeşitli cezalar verilmiştir. Aynı zamanda Jön Türkler'in yasaklanmış yayınlarını gizlice okula soktuğu için aldığı cezalar gittikçe artmış ve nitekim okuldan kovulmasıyla sonuçlanmıştır. Okuldan kovulan Ömer Naci, Manastır Askerî İdadisi'ne nakledilmiştir.⁸

Mustafa Kemal, sınıf arkadaşı olan Ömer Naci'yle yakın dostluk kurmuş ve kitap alışverişinde bulunmuştur. Mustafa Kemal'in okuduğu kitapları beğenmeyen Ömer Naci, zamanla Mustafa Kemal'e kitap önerilerinde bulunmaya başlamıştır. Bu durumun Mustafa Kemal üzerinde büyük etkisi olmuş, kendisi şiire ve edebiyata merak salmıştır. Merakı zamanla daha da artan Mustafa Kemal'i, hitabet hocası Altay Emimi Mehmet Asım Efendi şu sözlerle uyarmıştır:

Bak oğlum Mustafa dedi, şiiri filan bırak. Bu iş senin iyi bir asker olmana mani olur. Diğer hocalarınla da konuştum, onlar da benim gibi düşünüyorlar. Sen Naci'ye bakma, o hayalperest bir çocuk. İleride belki iyi bir şair ve hatip olabilir, fakat askerlik mesleğinde katiiyen yükselemez.⁹

İdadi yıllarında özellikle Batılı düşünürlerin kitaplarını ilgiyle okuyan Mustafa Kemal, Avrupa'da hızla yayılan demokrasi, milliyetçilik, özgürlük gibi kavramlardan etkilenmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumdan gittikçe rahatsız olan Mustafa Kemal, arkadaşlarına etkili konuşmalar yaparak onları etkilemeye çalışmıştır. Konuşmaları zamanla yazıya dökülerek daha fazla insanı etkisi altına almıştır.

2. Gazeteciliğe İlk Adım

1900'lü yıllara gelindiğinde Osmanlı Devleti hem ekonomik hem de siyasi olarak büyük sıkıntı içindeydi. Devlet bu zor durumun üstesinden gelmek ve sıkıntılarını halka yansıtmamak için büyük bir çaba içine girmişti.

⁸ Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'le Okyar'ın Çıkardığı Gazete Minber", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.5, 1988: s. 183-194.

⁹ Ali Fuat Cebesoy, "*Sınıf Arkadaşım Atatürk*", İnkılap Kitapevi, İstanbul: 1981. s. 17.

Bu çabanın bazı zamanlarda halka karşı baskı ve şiddete dönüştüğü söylenebilir. Baskının en yoğun olarak hissedildiği alanlardan biri de hiç şüphesiz ki basındır. Basın kontrol altında tutulmuş, haberler ve içerikler denetim altına alınmış, basına hemen her alanda sansür uygulanmıştır.

Fransız İhtilali sonrası tüm dünyayı milliyetçilik fikri sarmıştı. Dönemin Osmanlı yöneticileri ise bu fikrin ülkeye girmesini pek istemiyordu. Bunu engellemek için her türlü önlem alınmasına rağmen ülkeye gizlice sokulan kitap, dergi ve gazeteler büyük ilgi görüyordu. Balkanlardan ve İran üzerinden getirilen yayınlar elden ele dolaşıyor, insanları etkisi altına alıyordu. Bu yayınlarda milliyetçilik fikrinin yanı sıra demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi kavramlar da oldukça dikkat çekiyordu. Özellikle askerî öğrenciler tarafından gizlice takip edilen bu yasaklı yayınlar, Mustafa Kemal'in de dikkatini çekmiştir. Daha idadide eğitim görürken ülke sorunlarına kafa yormaya başlayan Mustafa Kemal, İstanbul'daki Harp Okuluna geçince okuduğu kitapların da etkisiyle ülke sorunlarını ve Avrupa'da yaşanan gelişmeleri daha da yakından takip etmeye başladı. Fransızcasını geliştirmek için okuduğu yabancı yayınlar sayesinde hak, adalet, eşitlik, milliyetçilik, demokrasi gibi kavramlarla tanışıp bu kavramlara yakından ilgi duydu. Yasaklı yayınları gizliden gizliye takip etmeye çalışsa da bu durum öğretmenlerin dikkatinden kaçmıyor ve zaman zaman uyarılıyordu.

10 Ocak 1902'de teğmen rütbesi ile Harp Akademisinde öğrenimine başlayan Mustafa Kemal daha önceki bilgi ve birikimlerini yakın çevresine de aktarabilmek için çeşitli yollar aramaya başladı. Paris'te çıkarılan Jön Türklere ait gazeteleri getirterek arkadaşlarına okutuyor, onları etkilemeye çalışıyordu. Özellikle siyasi olaylara ilgisi giderek artan Mustafa Kemal, okuldaki ilk yılına ilişkin yaşadıklarını, anılarında şu şekilde aktarmaktadır: *"Erkan-ı Harp sınıflarına geçtik. Mutad olan derslere çok iyi çalışıyordum. Bunların fevkinde olarak ben de ve bazı arkadaşlarda yeni fikirler peyda oldu. Memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu keşfetmeye başladık..."*¹⁰ Memleket idaresinde gördüğü bu sıkıntıları arkadaşlarına anlatabilmek, onlarda siyasi farkındalık oluşturabilmek için kendi el yazısıyla hazırlayacağı bir gazete yazma girişiminde bulundu. İlk olarak yazacağı metinler üzerinde hazırlıklar yapan Mustafa Kemal, bunları yazıya geçirebilmek için okulda az kullanılan bir sınıfı ayarlayarak arkadaşlarının da yardımıyla gazete çıkarmaya başlamıştır. Bu konuyla ilgili Mustafa Kemal:

*Binlerce kişiden ibaret olan Harbiye talebesine bu keşfimizi
(memleketin idaresinde ve siyasetinde fenalıklar olduğunu*

¹⁰ Ahmet Emin Yalman, "Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı", Vakit Gazetesi, 1922.

konusundaki keşfi) anlatmak bevesine düştük. Mektepte el yazısıyla bir gazete tesis ettik. Sınıf dâhilinde ufak teşkilatımız vardı. Ben heyet-i idareye dâhildim. Gazetenin yazılarını ekseriyetle ben yazıyordum.¹¹

Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı olan, daha sonra beraberce Şam'da Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kuracakları Lütfi Müfit Bey konuyu şu sözlerle ifade etmiştir:

Büyük Şef, şuursuz idareden o derece ıstırap duymuştu ki, daha mektepte iken o zamanki idareye karşı arkadaşları ile hasbihâller edip tenkitlere başlamış ve hatta büyük tehlikelere rağmen haftada bir iki defa gizli olarak gazete bile çıkarmışlardır.¹²

Çıkardığı gazete ve etkileyici hitabeti sayesinde birçok arkadaşını etkilemeyi başaran Mustafa Kemal'in icraatlarını, askerî okullardan sorumlu Zülüflü İsmail Paşa öğrendi. Çıkardığı gazetede ve konuşmalarında sürekli vatan, millet ve Türklük kavramlarına değinen Mustafa Kemal, gazete için metin hazırlıkları yaparken akademi komutanı Ali Rıza Paşa tarafından ansızın dershaneye baskın yapılmış, Mustafa Kemal ve arkadaşları yakalanmıştır. Aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olan Ali Rıza Paşa yazılan metinleri görmezden gelerek öğrencilere ceza vermemiş fakat öğrencileri sert bir şekilde uyarmıştır. Öğrencilik ve askerlik hayatının bitmesine neden olabilecek bu olay sonucu Mustafa Kemal ve arkadaşları okulda gazete çıkarma işine bir süre ara vermiştir. Tekrar yakalanmaları sonucu ağır cezalar alacaklarını bilen Mustafa Kemal ve arkadaşları küçük bir ev tutarak faaliyetlerine burada devam etmeye karar verdi. Burada da bir süre gazete çıkarmayı ve gizlice dağıtmayı sürdüren eden arkadaşlar, bir muhbirin yerlerini şikâyet etmesi üzerine tutuklandılar. Uzun sorgularda asıl niyetlerinin ne olduğu anlaşılacak istendi. Meslek hayatlarına dokunulmadı ama birkaç ay hapiste yatarak cezalandırıldılar. Serbest kalınca akademiye devam eden Mustafa Kemal, üç yıllık notlarının ortalamasına göre okulu beşincilikle bitirdi ve kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Her daim aklında devlet, millet, vatan ve Türklük şuurunu muhafaza eden Mustafa

¹¹ "Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu", https://kho.msu.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/okula_girisi.html, Erişim Tarihi: 25.12.2023.

¹² Mustafa Müjdecî, "Hakimiyet-İ Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz" , *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.9. 2014: s. 387-408.

Kemal, ilerleyen yıllarda yazmaya ve etkili konuşmalar yaparak insanları etkisi altına alıp liderlik etmeye devam edecekti.¹³

3. Bir Ortaklık Macerası: Minber

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti askerî, ekonomik, sosyal ve siyasal olarak çok yıpranmıştı. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından hemen sonra İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgale başlamış, halka büyük zarar vermişti. Tam da böyle bir anda, Osmanlı Devleti'nin can çektiği, yönetim ve idarenin haklı gerekçelerle sorgulanmaya başlandığı zamanda yeni bir gazete yayın hayatına girmiştir.¹⁴

İlk sayısı Teşrin-i Sani 1334 (1 Kasım 1934) Cuma günü İstanbul'da yayımlanan Minber gazetesinin imtiyaz sahibi Dr. Rasim Ferit Bey'dir. Minber: "*Camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü*" anlamındadır.¹⁵ Ali Fethi Bey tarafından Matbuat Umum Müdürlüğüne verilen imtiyaz beyannamesi ise şu şekildedir:

Namı: Minber, Mahall-i İntişyari: Dersaaadet, Bahsedeceği Mevat: Siyasi, İlim, Edebi, Fenni ve İktisadi, Evkat-ı Neşri: Yevmi, Lisanı: Türkçe, Müstedinin İsmi: Ali Fethi Bey (İstanbul Mebusu), Müdür-i Mesulün İsmi: Feritköy'de mukim Dr. Rasim Ferit Bey ibareleri yer alıyordu.¹⁶

Çeşitli nedenlerden dolayı gazetenin yayım hayatı çok kısa sürmüştür. İki sayfa halinde çıkartılan Minber gazetesi sadece 51 sayı basılmış, Kânûn-i evvel 1334 (21 Aralık 1918) tarihinde ekonomik sıkıntılar sebebiyle son baskını yapmıştır. Kısa süren basın hayatına rağmen dönemin en önemli gazetelerinden biri olma özelliği göstermektedir. Gazeteyi bu denli önemli kılan özelliklerden biri de hiç şüphesiz ki gazetenin ortaklarıdır. Mustafa Kemal, bu gazeteye 13 Kasım 1918'de İstanbul'a geldikten sonra bir miktar parayla ortak olmuştur.

Şekil 1: *Minber Gazetesi 17 Kasım 1918*

¹³ Hüsrev Sami Kızıldoğan, "*Vatan ve Hürriyet: İttihat ve Terakki*", Belleten, C.1. 1937: s. 619-655.

¹⁴ İhsan Balkaya, "Üçüncü Bin Yıl, Atatürk Ve Gençlik", *Atatürk Dergisi*, C.3. 2010: s. 135-143.

¹⁵ Ferit Devellioğlu, "*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*", Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara: 2003. s. 649.

¹⁶ Dilek Çavuş, "*Minber Gazetesi, Basındaki Yeri ve Önemi*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dah, Yüksek Lisans Tezi. 2006: s. 16.

İstanbul'a gelen Mustafa Kemal Paşa'nın elinde maaşından artırıp biriktirdiği üç-beş bin lirası bulunuyordu. Annesine ev almak istediği bu paranın mühim bir kısmını işletmek için bir ticaret işine koyarak kaybeden Mustafa Kemal Paşa, parasının son kalan bölümünü de Ali Fethi Bey'le kurdukları gazetenin sermayesine yatırmış, katmıştır.¹⁷

Falih Rıfki Atay ise Mustafa Kemal'in gazete ortaklığından şöyle bahsetmektedir:

Gazetenin başında Fethi Bey var. Mustafa Kemal, az da olsa, sermaye koyanlar arasında. Bu yeni ticaret büsbütün tatlı. Yazacaksın, yazdıracaksın, fikir kavgaları yapacaksın, üstelik para da kazanacaksın.

Gazete müşterisi nedir?

Bir gazeteyi alanlardan yüzde kaçını ciddi yazı okur, yüzde kaçını meraklı havadis ve tefrikalar peşindedir. Mustafa Kemal'in bunlar hakkında hiçbir fikri yok. O sanıyor ki o günkü gazetelerde Fethi Bey'den daha akıllı bayağazar mı var, kendisinden daha iyi polemik ilhamları kim verebilir, o halde bu gazetenin sürümünün de hepsinden daha yüksek olması pek tabii değil midir?

¹⁷ Fethi Tevetoglu, "Atatürk'le Okyar'ın Çıkarıldığı Gazete Minber", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.5, 1988: s. 183-194.

*Evet, gazetecilik de bir ticaret ama bir fikir adamı için dahi
incir üzüm alış-verişi kadar anlamadığı bir ticaret!*

*Gazete teknesi, incir teknesi kadar da dayanmaz. Bütün
komutanlık hayatından nesi kalmışsa, o da en çok sürülmemesi
için hiçbir sebep olmayan bu gazete de eriyip gider.¹⁸*

Minber gazetesinde çoğunluk siyasi olmak üzere hemen hemen her konuda yazılar yazılmaktaydı. Mondros Ateşkes Antlaşması, diğer gazete ve dergilerdeki yazılara cevap ve eleştiri, ilim, eğitim, ekonomik sıkıntılar, ülkede yaşanan siyasi çekişmeler, yönetim ve idaredeki aksaklıklar gibi konular, gazetede kendine yer bulmaktaydı. Mustafa Kemal'in burada kaleme aldığı yazılar genelde fikir yazılarıdır.¹⁹

Mustafa Kemal'in köşe yazılarında başka yazarlarla siyasi bir polemige girmek adına, özellikle de asker olmanın verdiği sorumlulukla "Minber" takma adını kullandığı öne sürülmektedir.²⁰ Altında imza bulunmayan yazılar daha sonra "Hatib" lakabıyla yayımlanmaya başlamıştır.²¹ Hatib takma adının ise öğrencilik yıllarında hatiplik deneme ve yarışları yaptıkları arkadaşı Ömer Naci'nin aziz hatırasına atfettiği ifade edilmiştir.²² Mustafa Kemal gazetesinin çıkmasından birkaç yıl sonra tıpkı minberdeki hatip gibi halka seslenecek, Millî Mücadele'yi başlatıp, halktan destek isteyecekti. Bu bağlamda Hatib lakaplı yazıların Mustafa Kemal'e ait olacağı görüşünün yanı sıra tam tersi görüşler de bulunmaktadır. Prof. Dr. Şerafettin Turan yazıları kronolojik olarak incelemiş ve Hatib lakaplı yazıların Mustafa Kemal'e ait olamayacağını belirtmiştir.²³

4. İrade-i Milliye

İrade-i Milliye gazetesinin Sivas'ta çıkarılmasından önce Osmanlı Devleti son zamanlarını yaşamaktaydı. Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, Avrupa'nın sınırları değişmiş, Osmanlı Devleti de bu büyük savaştan yenik çıkmıştır. Kazanan İtilaf Devletleri, mağlup devletlere ağır yaptırımlar öngören antlaşmalar imzalatmışlardır. Osmanlı Devleti'yle İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması da dönemin en ağır antlaşmalarından biri olarak tarihe geçmiştir. Ateşkes antlaşmaları her ne kadar ilk etapta savaşı durdurmak, silah bırakmak için imzalsansa da

¹⁸ Fatih Rıfki Atay, "Atatürk'ün Hatıraları: 1914-1918", Pozitif Yayınları, Ankara, 1965. s. 156.

¹⁹ Kemal Arı, "Atatürk'ün Yazırlığı Ve Gazeteciliği", ÇTTAD, 2006: s. 8.

²⁰ Kemal Arı, "Atatürk'ün ... s. 12.

²¹ Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'le... s. 183-194.

²² Fethi Tevetoğlu, "Atatürk'le... s. 183-194.

²³ Şerafettin Turan, "Minber Gazetesinin Hatib'i M. Kemal Atatürk Olamaz", *Çağdaş Türk Dili Dergisi*, C.12, 1989: s. 557-559.

Osmanlı Devleti'ne dayatılan Mondros Ateşkes Antlaşması birbirinden ağır 25 maddeyi barındırmaktadır. Maddelerin bu denli çok olması İtilaf Devletleri'nin nihai barış antlaşması imzalanana kadar bekleyemeyeceklerinin, Osmanlı topraklarını bir an önce işgal etmek için sabırsızlandıklarının göstergesidir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İtilaf Devletleri hiç zaman kaybetmeden Anadolu'yu işgale başlamıştır. Karadeniz'de Rum çeteleri ayaklanırken, İzmir de Yunanlar tarafından işgal edilmiş, Doğuda Ermeni çeteleri ayrılıkçı terör ve tedhiş faaliyetlerine girişmiştir. Hatay, Adana ve çevresini Fransızlar, güneydoğuyu İngilizler, Antalya ve çevresini İtalyanlar işgal etmiştir. Türk Milleti ise işgaller karşısında İstanbul Hükümeti'nden gerekli desteği göremediği için kendi arasında örgütlenerek yerel direniş gruplarını oluşturmaya başlamıştır.²⁴

Millî Mücadeleyi başlatabilmek için Anadolu'ya geçmenin fırsatını kollayan Mustafa Kemal Karadeniz'de meydana gelen olayları durdurmak için geniş yetkilerle bölgeye gönderilmiştir. Türk milletinin haklı sebeplerle Rum çetelerine karşılık verdiği raporunu yazdıktan sonra Anadolu'nun içlerine doğru harekete geçmiş ve kongreler sürecini başlatarak Kurtuluş Savaşı'nın ön hazırlığını yapmıştır.

Basının ve kitle iletişiminin önemini çok iyi bilen Mustafa Kemal, amacını ve niyetini hem Türk milletine hem de yabancı ülkelere anlatmak için gazetelere önem vermiştir. Özellikle Amasya'dan başlayıp Ankara'ya kadar uzanan kongreler sürecinde birçok gazeteyle yakın ilişki kurmuş, bazı gazetelerin çıkartılmasının emrini bizzat vermiştir. Bu şekilde kurulan gazetelerden biri de Sivas Kongresi'nden sonra 14 Eylül 1919'da çıkarılan, aynı zamanda kongrenin yayın organı olan İrade-i Milliye gazetesidir.

Sivas Kongresi'nin sekizinci oturumunda alınan bir kararla Millî Mücadele'nin haklılığını halka daha rahat duyurmak için bir gazete çıkarılması kararlaştırıldı. Mustafa Kemal, kongrenin ilk günlerinde Amerikalı bir gazeteciye ulusal Kurtuluş Savaşı'nın haklılığını anlatan bir röportaj vermişti. Bununla yetinmeyerek Milli Mücadele'ye dair ne varsa halka duyurmak için bir gazete çıkartılmasını emretti. 11 Eylül 1919'da gazeteyle ilgili karar alınınca hemen hazırlıklara başlandı. Sivas Valiliği'ne başvuru yapılarak yayın ve işletmeyle ilgili gerekli izinler alındı. Kongrenin Sivas delegesi Rasim Bey'e (Başar) gazeteye bir mesul müdür bulması için talimat verildi. Henüz 22 yaşında olan Demircizade Selahaddin (Ulusalerk) Mesul Müdür olarak kabul edilirken Yazı İşleri Müdürlüğüne de Mazhar Müfit Bey getirildi. Selahaddin Bey, ilgili süreci şu sözlerle ifade etmiştir:

²⁴ Zekayi Güner, "Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Türk Kamuoyu)", T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1999. s. 241.

Atatürk, kendisiyle teması olan zevata Sivas'ta bir gazete çıkarmak kararında olduklarını ve bunun içinde bir münasip kimsenin kendisine tanıtılmasını emretmişler. Hemşehrilerim bu zata beni münasip görerek arz ettiler ve Sivas Kongresi'nin nasiri eskarı olmak üzere bir gazetenin çıkarılması ve imtiyazının aduma alınmasını Büyük Ata bana emrettiler Derhal mahalli hükümete müracaat ettim. İhtidamızı tahkikat bahanesiyle geciktiriyorlardı Nihayet Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin beyannamesinin muamelesi ikmal edilirken bir yandan da bizim imtiyazımızı verdiler.²⁵

“Milletin Arzu ve İsteklerinin Savunucusu” ilkesi ve kuralıyla yazın hayatına giren gazetenin ismi “İrade-i Milliye”(Ulusal İrade) olarak kabul edilmiştir.²⁶ Gazeteye bu ismin konması şüphesiz ki tesadüf değildir. Bu vesile ile Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı başarılı bir şekilde neticelendiği takdirde özellikle yönetim alanında köklü değişikliklere gidileceği mesajını vermektedir. 30×50 boyutunda ve iki sütun halinde çıkarılan gazetenin nüshaları dört sayfadan oluşmaktadır. Haftada iki gün çıkarılması düşünülen İrade-i Milliye gazetesi ilk zamanlar haftada bir sayı olarak çıkarılmıştır. Basımı Sivas Valilik Matbaası'nda gerçekleştirilen gazete, zamanla yeniden haftada iki, sonrasında ise günlük çıkarılmaya başlanmıştır.²⁷

İrade-i Milliye gazetesi 14 Eylül 1919 tarihinde yayına başladığı günden itibaren, gazetenin ismi altında yer alan 'Metalib ve Amal-i Milliye'nin müdafidir' ibaresi yönünde çalışmaya başlamıştır. Gazetede çeşitli başlıklar altında yazılan makaleler vasıtasıyla, Milli Mücadele'nin halka mal edilmesi için uğraşmıştır. Kuva-yı Milliye'nin hangi zorunluluklar neticesinde ortaya çıktığı, amacının ne olduğu, millet için ne anlama geldiği tüm yönleriyle ortaya konmuş ve bilinçli bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır.²⁸

²⁵ Selahattin Ulusalerk, "Ulus" Ulus Gazetesi, 1941. s. 5.

²⁶ Mehmet Dervişoğlu, "Milli Mücadele Döneminde Basın ve İrade-i Milliye Gazetesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2, 2009: s. 2-6.

²⁷ Burhan Paçacıoğlu, "Cumburiyete Kadar Sivas Basını ve İrade-i Milliye'nin Yeri", *TÜBAR*, C.14, 2003: s. 77-102.

²⁸ Emine Pancar, "Milli Mücadelenin Halka Anlatılmasında İrade-i Milliye Gazetesiyle Yürütülen Propaganda Faaliyeti", *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1, 2013: s. 291-306.

Şekil 2. İrade-i Milliye 4 Eylül 1919

İlk sayıda Mustafa Kemal Atatürk'ün kongre açılış konuşmasına, kongre kararlarına ve padişaha gönderilen telgraflara yer verilirken İsmail Hamdi Bey'in kaleme aldığı "Harekât-ı Milliye'nin Esbab" adlı dikkat çekici yazısı da bulunmaktadır. Yazıda işgalin sadece yenilgiyle alakalı olmadığı, İtilaf Devletleri'nin asıl niyetlerinden birinin Osmanlı'yı parçalamak olduğu önemle vurgulanmıştır. Gazetenin sonraki sayılarında ise Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları, imzalanan ağır antlaşmalar, hükümetin işgaller karşısında takındığı sessiz tavır, Mustafa Kemal'in ulusa seslenişi, Millî Mücadele'nin amacı ve yöntemine ilişkin bilgiler ve benzeri konular yer almaktadır. Farklı yöntemlerle Anadolu'nun her tarafına gönderilen gazete, Türk Milleti'nin Millî Mücadele'ye olan ilgisinin artmasını sağlamıştır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri sayesinde dağıtılan gazete, özellikle İstanbul'da çok yakından takip edilmiş ve her yeni sayısı merakla beklenmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Millî Mücadelenin bakhliğini duyurma adına faaliyetlerine devam ederken, bu amaçla yazılan telgraflarda gazetede yer bulmaya devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın hükümetin Kuva-yı Milliye aleyhine takip ettiği siyasetin yanlış olduğu hakkında Sadrazama gönderdiği telgraf, Sinas Valisi Resit Paşa'nın Rauf ve Salih Paşalara gönderdiği telgraf ve Erzurum'da 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'nın 'mabeyn-i hümayuna' kaydıyla gönderdiği telgraf bunlardan sadece bazılarıdır.²⁹

Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle çıkartılmaya başlayan, Millî Mücadele'de halkı aydınlatan ve yönlendiren, dönemin en önemli fikri silahı olarak kabul edilen İrade-i Milliye gazetesi, 1922'nin sonuna kadar yayın hayatına devam etmiştir. Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin

²⁹ Emine Pancar, *Millî Mücadelenin...* s. 295.

çıkarılması üzerine İrade-i Milliye gazetesine olan ilgi zamanla azalmaya başlamıştır. Gazetenin son dönemlerinde ise yazı içerikleri değişmiş, gazete siyasi ve şahsi çekişmelere neden olan bir grubun eline geçerek çıkarılma amacından sapmıştır. “*Nibayet vilayet matbaasında gazetenin basılması imkânı olmadı ve yeni bir matbaa açmağa da malî kudretim müsait olmayınca gazeteyi kapadım. Sonraları memuriyetle taşrada iken matbaanın içindeki mevcut nüshalarla birlikte yandığımı esefle öğrendim.*”³⁰

5. Hâkimiyet-i Milliye

Anadolu hızla işgal edilirken, Mustafa Kemal tarafından yakılan Millî Mücadele meşalesi de etrafını aydınlatmaya ve halk nezdindeki desteğini arttırmaya devam ediyordu. Bunun en önemli sebebi de işgallerin geçici olacağını vurgulayan İstanbul Hükümeti’ne karşı Mustafa Kemal’in halka doğruları anlatması ve insanları bilinçlendirmesidir. Mustafa Kemal bunu yaparken telgraf, mektup, gösteri ve miting gibi farklı yöntemler tercih etmiştir. Bunlar içinde de basın, çok önemli bir görev üstlenmiştir. Gazetecilik faaliyeti özellikle Sivas Kongresi’ne katılmayan delegelerin ve Anadolu halkının kongre kararlarını öğrenmesi, millî bilincin oluşması için önem arz etmekteydi. Mustafa Kemal ve arkadaşları Ankara’ya gelince en büyük eksikğin basın ve gazete olduğunu fark ederek hemen bir gazete çıkartılması için gerekli emirleri vermiştir.³¹

Sivas’ta çıkartılan İrade-i Milliye Gazetesi’nin devamı olarak kabul edilen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, Ankara’da 10 Ocak 1920 de yayım hayatına başlamıştır. Millî Mücadele’nin en büyük sözcüsü ve aktarıcısı olan gazetenin adını bizzat Mustafa Kemal koymuştur. Mustafa Kemal, gazeteye bu adı verme gerekçesini: “*Gazetemizin ismi takip edeceği mücadelenin bir nev’idir. Şu halde diyebiliriz ki, Hâkimiyet-i Milliye’nin mesleği milletin müdafaa-i hâkimiyeti olacaktır.*”³² sözleriyle ifade etmiştir.

Mazhar Müfit (Kansu) Hâkimiyet-i Milliye’nin çıkartılma sürecini anılarında şöyle anlatmıştır:

Ankara’da bir gazetenin çıkmasını ve İsminin Hâkimiyet-i Milliye olmasını görüştük ve karar verdik. Gazete çıkabilmek

³⁰ Selahattin Ulusalerk, “*Ulus*” Ulus Gazetesi, 1941. s. 5.

³¹ Hüseyin Doğramacıoğlu, “*Hâkimiyet-İ Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme*”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). 2007. s. 60.

³² Mehmet Önder, “*Atatürk Araştırma Merkezi*”, <https://ataturk.org.au/gazete-makaleleri/milli-mucadelenin-gazetesi-hakimiyet-i-milliyenasil-cikarildi-dr-mehmet-onder/>, Erişildi Tarihi 01.03.2024.

İçin vilayet matbaasından istifade etmek lazımdı. Gerek kâğıt ve gerekse tab hususunda muavenete muhtaç İdik. Usulen gazetenin neşri için vilâyete müracaatla müsaade-i resmîyesini aldık. Muavenet için de vali vekiline beni gönderdiler.

Hükümete gittiğim ve vali vekili Yahya Galip Beyin odasına girdiğim zaman, defterdar, mektupçu, jandarma kumandanı ve sair erkânı vilâyette odada bir şeyler görüşmekte idiler. Beni yanına oturtmuştu. Gizlice fısıldama kabilinden: Paşa'nın selâmı var, Hâkimiyet-i Milliye'yi çıkaracağız, bize Vilâyet matbaasından ödünç olarak kâğıt vermenizi ve tab için lâzım gelen hurufat vesaireyi ihzar edinceye kadar Matbaai Vilâyetten yardım edilmesini rica ediyor' dedim...³³

Yahya Galip Bey ve Mazhar Müfit arasında geçen ilginç diyalogdan sonra gazetenin vilayet matbaasında çıkarılmasına ve Temsil Heyeti'nin istediği kadar kâğıt alıp kullanabileceğine karar verilmiştir. Vali Vekili olarak görev yapan Yahya Galip gerekli talimatları vermiş, yasal izinler alınmış, gazetenin Mesul Müdürü Recep Zühtü (Soyak) Bey, Yazı İşleri Müdürü de Nizamettin Nazif olarak belirlenmiştir. Yayım hayatının ilk zamanlarında 57×82 ebatlarında dört sütun halinde çıkarılan gazete, haftada iki gün basılabiliyordu. Teknik yetersizlik ve maddi imkânlardan dolayı ilk günlerde gazete basımıyla ilgili çok sıkıntı çekilse de zamanla her gün çıkartılarak günlük gazete haline gelmiştir.³⁴ O dönemde Ankara'da gazete basmaya yarayacak iyi bir matbaa bulunmadığından gazetenin vilayet matbaasında basımına karar verildi. Gazetede çıkacak yazılar önceden hazırlanıyor, bizzat Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti üyesi Hakkı Behiç tarafından kontrol ediliyor, gerekli düzeltmeler yapılıyordu. Hazırlanan yazıların yayımından ve gazetenin dağıtımından Hakkı Behiç Bey sorumluydu. Ayrıca Behiç Bey, toplantılarda Mustafa Kemal'in notlarını tutmakla görevliydi. Mustafa Kemal'in yazılarında imza bulunmamakla beraber bazı yazıların altında yıldız sembolü bulunuyordu. Bu işaretli yazıların Mustafa Kemal'e ait olduğu düşünülmektedir.³⁵

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde Büyük Taarruz öncesinde Türk ordusu, Yunan ordusu ve iki ülkenin iç durumu ile ilgili çeşitli haber ve yorumlar çıkmıştır. Özellikle Yunan ordusundaki

³³ Mazhar Müfit Kansu, "Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber", Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.II, Ankara, 1968: s. 503.

³⁴ Mehmet Önder, "Atatürk Araştırma Merkezi", <https://ataturk.org.au/gazete-makaleleri/milli-mucadelenin-gazetesi-hakimiyet-i-milliyeye-nasil-cikarildi-dr-mehmet-onder/>, Erişildi Tarihi 03.03.2024.

³⁵ Hüseyin Doğramacıoğlu, "Hâkimiyet-i Milliye... s. 65.

kaçak askerler ve iç siyasetindeki dalgalanmalar, Yunanlıların hedefleri ve sonuçsuz girişimleri ile Türk ordusunun ve Türk kamuoyunun durumu konularında fazlaca haber çıkmıştır. Hâkimiyet-i Milliye'nin 1922 Ağustos ve Eylül'üne ait nüshalarında genel olarak müttefik devletler ve barış süreci, Trakya, Çatalca, İzmir ve İstanbul'un durumu, Şark Konferansı ve Venedik Konferansı gibi konulara yer verilmiştir. Bu arada gazetede yayınlanan resmi tebliğlerde de cepheden haberler verilmiştir.³⁶

Hâkimiyet-i Milliye ilk çıkarıldığı zaman Millî Mücadele'nin, sonrasında ise TBMM'nin resmi sözcüsü haline gelmiştir. Millî Mücadele'de kamuoyu oluşturma ve halkı yönlendirmede en önemli yayın organı haline gelen gazetede hemen hemen her konuda yazılara yer verilmekteydi. Sosyal, siyasal, askeri, kültürel, dış politika gibi konuların yanı sıra İstanbul Hükümeti ve işgalci devletlerin faaliyetlerine sıkça yer verilmiştir.

Şekil 3. Hâkimiyet-i Milliye 14 Ağustos 1922

İlk sayılarının günlük tirajı 1200-1500 arasında olduğu tahmin edilen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi, zamanla maddi olanaklara kavuşmuş ve yazar kadrosunu genişletmiştir. Bunun sonucunda ise günlük tirajı 5500-6000 olan bir gazete haline gelmiştir. Mehmet Âkif, Halide Edip Hanım, Dr. Adnan Bey, Müfide Ferit Hanım, İsmail Müştak Mayakon, Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Hamdullah Suphi, Mehmet Emin, İsmail Habip gibi yazarlar sayesinde önceleri Millî Mücadele'yi sonrasında ise yapılan inkılapları halka anlatmak ve benimsetmek için öncü gazete olmuştur.³⁷ 1934 yılının sonlarına doğru gazetenin ismi değişikliğe uğramış ve "Ulus" adını almıştır.

³⁶ Mustafa Müjdecî, "Hakimiyet-İ Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz" , *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.9. 2014: s. 387-408.

³⁷ Hüseyin Doğramacıoğlu, "Hâkimiyet-İ Milliye... s. 65.

Ulus gazetesi, zamanla Cumhuriyet Halk Partisi'nin propaganda aracı haline gelerek partinin bir nevi sözcülüğünü yapmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Ulus gazetesi, matbaası, binası, kâğıtları ve tesisleriyle birlikte hazineye devredilerek kapatılmıştır. 1955 yılında tekrar yayım hayatına giren gazete bir kez daha isim değişikliğine gidilerek "Barış" adıyla çıkarılmaya başlanmıştır. Toplamda 18752 sayı çıkartılan gazete, 1975 yılında kapatılmıştır.³⁸

Sonuç

Savaşlarda askerî başarılar kadar cephe gerisinde yürütülen faaliyetler de her zaman önem arz etmiştir. Askerî, teknolojik ve ekonomik gücün yanı sıra cephe gerisinde büyük ve planlı bir propaganda faaliyetinin yürütülmesi başarının olmazsa olmazıdır. Kurtuluş Savaşı gibi geniş alanlarda yapılan ve topyekûn mücadeleyi gerektiren savaşlarda insanları yönlendirmek ve bilgilendirmek için her zaman kitle iletişim araçları kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı dönemi düşünüldüğünde de en iyi ve en güçlü propaganda aracının gazete olduğu görülmektedir. Daha öğrencilik zamanlarından itibaren gazeteciliğe ilgi duyan Mustafa Kemal, askerî okullarda ilk gazetesini çıkartarak arkadaşlarını bilgilendirme yoluna gitmiştir. Her zaman ülke sorunlarına ve dünyada yaşanan gelişmelere yakından ilgi duyan Mustafa Kemal, dönemin en popüler kitle iletişim aracı olan gazeteleri yakından takip etmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise gazeteciliğini geliştirerek zamanının en önemli gazetelerinin çıkartılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Mustafa Kemal'in basını kullanarak propaganda faaliyetlerini yürüttüğü, içinde bulunduğu koşullardan en iyi şekilde faydalandığı söylenebilir.

Özellikle Samsun'dan Anadolu'nun içlerine doğru ilerleyen Mustafa Kemal, kongreler yaparak aldığı kararlarla Kurtuluş Savaşı'nı resmen başlatmıştı. Bu bağlamda Anadolu insanını bilinçlendirmek, özellikle yaptığı kongrelerde alınan kararları duyurmak ve halktan destek istemek için gazeteleri araç olarak kullandı. Sivas'ta İrade-i Milliye ile Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye gazetelerinin çıkartılması emirlerini vererek basın ve iletişim konusunda önemli bir adımlar atmıştır. Bu gazetelerde yazarlık ve editörlük yapan Mustafa Kemal, bunun yanı sıra yerli ve yabancı gazetelere de bol bol demeçler vermiş, gazetecilerle mülakatlar yapmıştır. Mustafa Kemal'in sadece ulusal basın değil, başta Avrupa gazeteleri olmak üzere çeşitli ülkelerin gazetelerini yakinen takip etmesiyle iç ve dış politikada avantajlı konuma geldiğini söylemek mümkündür.

³⁸ Kadri Unat, "Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı Gazeteleri Işığında Nihat Erim'in Siyasi Kişiliği ve Gazeteciliği (1945-1955)", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008 Ankara, s. 75.

Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması ve Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra Mustafa Kemal, yapılan inkılapları halka anlatmak ve benimsetmek adına yine gazetelerden faydalanmıştır. Ömrünün son yıllarına kadar gazeteleri takip eden Mustafa Kemal, iyi bir asker ve akıllı bir siyasetçi olduğu kadar kalemi güçlü bir yazar ve gazeteci kimliğiyle de karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıdaki başlıklar incelendiğinde Mustafa Kemal'in hem yazma yeteneği, olayları analiz etme ve sonuca ulaşma kararlılığı hem de basının gücünü kullanarak Kurtuluş Savaşı yıllarını nasıl şekillendirdiği konularına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

	
Makale Bilgileri:	
Geliş Tarihi:	29.04.2024
Kabul Tarihi:	24.06.2024
Yayın Tarihi:	30.06.2024
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynağında belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.
Etik Bildirim:	turkarsosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muafır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Date of Submission:	29.04.2024
Date of Acceptance:	24.06.2024
Date of Publication:	30.06.2024
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	turkarsosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Kaynakça

ARI, Kemal, “Atatürk’ün Yazarlığı ve Gazeteciliği” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi (ÇTTAD)*, 2006: ss. 3-23.

ATAY, Fatih Rıfki, *Atatürk’ün Hatıraları: 1914–1918*. Ankara, Pozitif Yayınları, 1965.

BALKAYA, İhsan, “Üçüncü Bin Yıl, Atatürk Ve Gençlik.” *Atatürk Dergisi*, C.3. 2010: ss. 135-143.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Atatürk, Hayatı ve Eseri*, Ankara: Atam Yayınları, 1992.

CEBESoy, Ali Fuat, *Sınıf Arkadaşım Atatürk*, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 1981.

ÇAVUŞ, Dilek, “Minber Gazetesi, Basındaki Yeri Ve Önemi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

DERVİŞOĞLU, Mehmet, “Milli Mücadele Döneminde Basın ve İrâde-i Milliye Gazetesi.” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.2, 2009: ss. 2-6.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* Ankara, 2003.

DOĞRAMACIOĞLU, Hüseyin, “Hâkimiyet-İ Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2007.

GÜNER, Zekayi, *Millî Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Türk Kamuoyu)*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.

İNCE, Mustafa, “Atatürk’ün Gazeteciliğe İlgisi Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2021: ss. 249-258.

İNUGUR, Mehmet Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, 1982.

KANSU, Mazhar Müfit, “Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber”, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1968: C.II.

KARAKILIÇ, Cem, “Caleb Frank Gates’e Göre Atatürk ve Yeni Türkiye,” Mavi Atlas, 2023: ss. 76-86.

KIZILDOĞAN, Hüsrev Sami, “Vatan ve Hürriyet: İttihat ve Terakki.” Belleten, 1937: ss. 619-655.

“Millet Meclisi Tutanak Dergisi, “tbmm.gov”, tarih yok. https://www5.tbmm.gov.tr/tarihce/ataturk_konusma/1d3yy.htm (Erişildi: 12 05, 2023).

“Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu”, tarih yok. https://kho.msu.edu.tr/hakkinda/harbiyeli_ataturk/okula_girisi.html (Erişildi: 25 12, 2023).

MÜJDECİ, Mustafa, “Hakimiyet-İ Milliye Gazetesinde Büyük Taarruz”, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, C.9, 2014: ss. 387-408.

ÖNDER, Mehmet, Atatürk Araştırma Merkezi, tarih yok. <https://ataturk.org.au/gazete-makaleleri/milli-mucadelenin-gazetesi-hakimiyet-i-millie-nasil-cikarildi-dr-mehmet-onder/> (Erişildi: 01 03, 2024).

ÖNDER, Mehmet. “Millî Mücadele’nin Gazetesi Hâkimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?“, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

PAÇACIOĞLU, Burhan, “Cumhuriyete Kadar Sivas Basını ve İrade-İ Milliye’nin Yeri”, Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi (TÜBAR), 2003: ss. 77-102.

PANCAR, Emine, “Millî mücadelenin halka anlatılmasında İrade-İ Milliye gazetesiyle yürütülen propaganda faaliyeti”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.1, 2013: ss. 291-306.

TEVETOĞLU, Fethi, “Atatürk’le Okyar’ın Çıkardığı Gazete Minber”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.5, 1988: ss. 183-194.

TOKGÖZ, Oya, “Türkiye’de İletişim Araştırmalarında İletişim Eğitiminin Rolü ve Önemi“, Küresel İletişim Dergisi, 2006: ss. 1-12.

TURAN, Şerafettin, “Minber Gazetesi'nin Hatib'i M. Kemal Atatürk Olamaz”, Çağdaş Türk Dili Dergisi, 1989: ss. 557-559.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 03 02 2024. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişildi: 02 03, 2024).

ULU, Cafer, “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği.”, Çanakkale Araştırmaları, C.10, 2012: ss. 61-83.

ULUSALERK, Selahattin, “Ulus.” Ulus Gazetesi, 14.09.1941. ss.5.

UNAT, Kadri, “Ulus, Yeni Ulus ve Halkçı Gazeteleri Işığında Nihat Erim'in Siyasi Kişiliği ve Gazeteciliği (1945-1955)”, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2008.

YALMAN, Ahmet Emin, Büyük Millet Meclisi Reisi Müşir Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin Tarihçe-yi Hayatı, Vakit Gazetesi, 1922.